

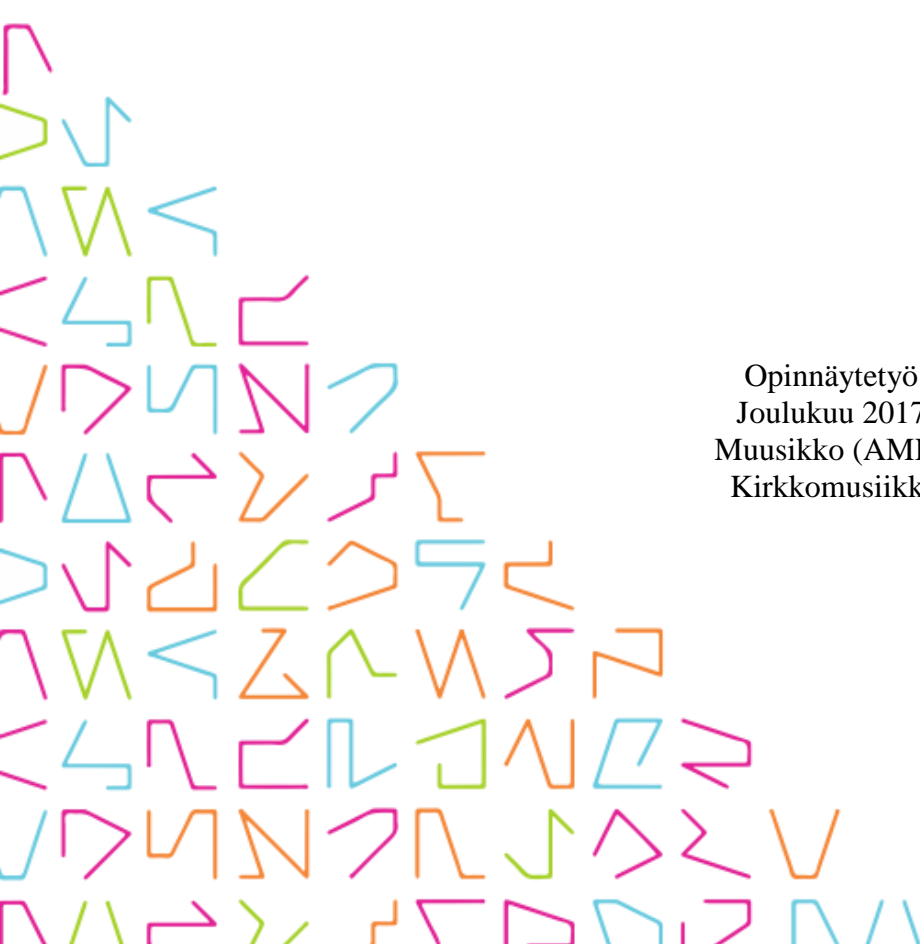
TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Magnificat

Neitsyt Marian merkityksestä evankelis-luterilaisessa
kirkossa ja sen musiikissa

Hanna-Riikka Inkeroinen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2017
Muusikko (AMK)
Kirkkomusiikki

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Muusikko (AMK)
Kirkkomusiikki

INKEROINEN HANNA-RIIKKA:

Magnificat

Neitsyt Marian merkityksestä evankelis-luterilaisessa kirkossa ja sen musiikissa

Opinnäytetyö 43 sivua, joista liitteitä 9 sivua
Joulukuu 2017

Tämän opinnäytetyön taidetekona on Magnificat-konsertti, joka pidettiin Tampereen Messukylän kirkossa 13.3.2016. Kirjallisen raportin tarkoituksena on hahmottaa evankelis-luterilaisen kirkon nykypäivän käsityksiä Neitsyt Mariasta sen teologian ja musiikin historian ja olemassa olevien tutkimusten valossa sekä Neitsyt Marian ilmenemistä kirkon musiikissa.

Evankelis-luterilaisen kirkon virallisia laulukirjoja ovat Kirkolliskokouksen hyväksymät Virsikirja (1986) ja Virsikirjan lisävihko (2016). Tässä työssä tarkastellaan erityisesti Magnificat-tekstin esiintymistä näissä kirjoissa ja evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksissa.

Työn tuloksena todettiin, että uskonpuhdistuksessa 1500-luvulla syntyneen luterilaisen kirkon alkuaikojen jälkeen suhde Neitsyt Mariaan on etääntynyt. Syynä tähän olivat oppiristiriidat suhteessa katoliseen kirkkoon, mutta myös muut yhteiskunnalliset aatesuuntauokset ovat saattaneet vaikuttaa asiaan. Nykypäivän luterilaisen kirkon Maria-käsityksistä löytyi vain vähän luotettavaa tietoa. Löydetyn tiedon perusteella voidaan kuitenkin todeta, että 1900-luvun jälkipuolella luterilaisessa kirkossa Neitsyt Marian merkitys on hieman lisääntynyt.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of music
Church music

INKEROINEN HANNA-RIIKKA:

Magnificat

About the role of Virgin Mary in Evangelical Lutheran Church and in its music

Bachelor's thesis 43 pages, appendices 9 pages

December 2017

The purpose of this thesis was to find conceptions about Virgin Mary in Evangelical Lutheran Church and her position in the music of Evangelical Lutheran Church. The results of existing research on music history and theology were used to find information for this thesis. The thesis consist of a written theoretical part and a concert that was performed 13. of March 2016 in Tampere.

The official songbooks of Evangelical Lutheran Church are the hymnal (VirsiKirja 1986) and the supplementary booklet of hymnal (VirsiKirjan lisäviikko 2016). They are both accepted by the synod. The objective of this thesis was especially to research the role of Virgin Mary in these songbooks.

These results suggest that the position of Virgin Mary in Evangelical Lutheran Church has receded compared with the times right after Reformation. The findings indicate that this results from dogma disagreements. The Social ideological trends may also have influenced the development of this situation. Only a few sources of information were found about the status of Virgin Mary in modern-day Evangelical Lutheran Church. Results suggest that the role of Virgin Mary in the Evangelical Lutheran Church may have increased after 1950.

Key words: magnificat, virgin mary, evangelical lutheran church, hymnal

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. NEITSYT MARIAN HISTORIAA LUTERILAISESSA KIRKOSSA	7
1.1. Teologian historiaa Mariasta,	7
1.2. Maria-dogmien synty kristinuskossa	9
1.3. Nykypäivän luterilaisen kirkon Maria-käsityksistä	10
3. MARIAN ILMESTYSPÄIVÄ KIRKOLLISENA JUHLAPYHÄNÄ	12
1.1. Marianpäivä - pistepyhä keskellä paastoa.....	12
1.2. Muita Mariaan liittyviä juhlapyhiä	13
1.3. Neitsyt Marian roolista katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa.....	14
4. MAGNIFICAT - MARIAN YLISTYSLAULU	16
1.1. Mikä on Magnificat?.....	16
1.2. Magnificat kirkkomusiikin historiassa.....	17
1.3. Martti Lutherin Magnificat	19
5. MAGNIFICAT EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON VIRSIKIRJASSA.....	22
5.1. Magnificat virsikirjassa.....	22
5.2. Magnificat Virsikirjan liiteosassa ja lisävihkossa.....	24
6. POHDINTA	30
LÄHTEET	32
LIITTEET	34
Liite 1. Tallenne Magnificat-opinnäytetyökonsernista. CD löytyy TAMK-musiikin kirjastosta.	34
Liite 2. Magnificat-opinnäytetyökonserninin käsiohjelma.....	35

1. JOHDANTO

Neitsyt Maria on yksi tunnetuimpia ja keskeisimpiä Raamatun henkilöitä. Häntä kutsutaan mm. Jumalansynnyttäjäksi, Jumalan äidiksi ja ikuiseksi Neitsyeksi. Jeesuksen, Jumalan pojan, neitseellisenä synnyttäjänä hän on Raamatun kertomusten yksi kiehtovimmista ja mystisimmistä hahmoista. Luterilaisessa maailmassa on havaittavissa käsitystä, että katolisessa ja ortodoksisessa kirkkokunnassa Marialla on jumalainen asema; häntä palvotaan ja rukoillaan. Sen sijaan evankelis-luterilaisessa kirkossa neitsyt Maria nähdään ”nöyränä Herran palvelijana”, jota ei ole soveliaasta nostaa erityisesti jalustalle.

Olen itse kuulunut koko ikäni evankelis-luterilaisen kirkkoon ja työskennellyt siellä 10 vuotta. Henkilökohtainen kiinnostukseni ja uteliaisuuteni Marian hahmoon vaikutti opinnäytetyöni aiheen valintaan vahvasti. Olen omassa työssäni kohdannut vahvoja debatteja siitä, voiko evankelis-luterilaisessa kirkossa laulaa esimerkiksi Ave Maria-tekstiä. Eräs seurakuntalainen paheksui syvästi eikä pitänyt lainkaan soveliaana sitä, että kirkossamme esitettiin Pergolesin Stabat Mater siksi, että tekstissä esiintyy hänen mielestään Marian palvomista eikä se kuulu luterilaiseen kirkkoon. Kanttorit ovat seurakunnissaan hengellisen työn tekijöitä, joten mm. teologia ja Raamattu ovat keskeinen osa viran hoitoa. Sen vuoksi tämän opinnäytetyöni alussa ja pitkin matkaa tutkin aihetta teologisesta näkökulmasta. Se antaa tietoa ja perspektiiviä ymmärtää kirkon mennyttä ja tämän hetkistä tilannetta myös musiikin näkökulmasta.

Tämän opinnäytetyön taidetekona on Magnificat-aiheinen konsertti, joka pidettiin Marianpäivänä 13.3.2016 Viinikan kirkossa Tampereella. Konsertissa viulistina oli Hanna Juntunen, urkurina Helga Anttikoski ja itse juonsin, lauloin sekä säestin uruilla yhteislaulut. Konsertissa kuultiin mm. Magnificat-teksti kokonaisuudessaan latinaksi gregoriaanisenä hymninä, kaksi aariaa J.S.Bachin Magnificatista, Magnificat - urkusävellyksiä ja laulettiin suomeksi yhteislauluna virsikirjasta (Virsi 50, liite 1).

Marianpäivää eli Marian ilmestyspäivää vietetään evankelis-luterilaisessa kirkossa vuosittain noin yhdeksän kuukautta ennen joulua. Magnificat, Marian ylistyslaulu, on suoraan Raamatun Luukkaan evankeliumista lainattu teksti, joka yleensä luetaan ja/tai lauletaan virren muodossa Marianpäivän jumalanpalveluksissa. Magnificat-tekstiä on sävel-

letty kristinuskon syntyajoista lähtien. Tässä opinnäytetyössäni pohdin Magnificat-tekstin ilmenemistä ja käyttöä kirkon historiassa sekä nykyisessä evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjassa, sen liiteosassa ja lisävihkossa.

Luterilaisen kirkon uskonpuhdistaja Martti Luther on kirjoittanut raamatunselitys-teoksen Marian ylistyslaulu (Martti Luther 1986), jossa hän analysoi Magnificat - tekstiä ja selvittää eriäviä näkemyksiään mm. katolisen kirkon Maria-käsityksiin. Koska Lutherin näkemykset ovat tärkeitä luterilaisen kirkon opin kannalta, nostan työssäni esiin muuttaman keskeisen asian Lutherin teoksesta. Pyrin löytämään vastauksia nykypäivän tilanteeseen peilaamalla sitä Lutherin näkemyksiin.

2. NEITSYT MARIAN HISTORIAA LUTERILAISESSA KIRKOSSA

1.1. Teologian historiaa Mariasta,

Kristinuskon teologian historiassa Mariaan kohdistunut kiinnostus on kulkenut sykleittäin. Teologian tohtori Anja Ghisellin mukaan historiasta on löydettävissä kuusi ajanjaksoa, jolloin Maria on ollut erityisen kiinnostuksen kohteena: vanhan kirkon ajalta 400-500 -luvut, keskiajalla 1100-1200 -luvut (mm. Hildegard Bingeniläisen Maria-hymnit), 1300-luku, 1400-luku (devotio moderna), Martti Lutherin aika 1500-luku ja kuudentena meidän oma aikamme. (Ghiselli 2012. 79,80.)

Keskiajalla 1100- ja 1200-luvuilla mariologia nosti päätään ja siihen liittyi mystiikkaa. Mm. Marian ihailijan, ranskalaisen munkin ja mystikon Bernhard Clairvauxlaisen (1090-1153) ajatukset levisivät Eurooppaan. Legendan mukaan hän rukoili Citeauxin luostarissa Neitsyt Marian kuvan edessä niin hartaasti, että sai Marian rinnasta kolme maitopisaraa. (Timo Muola, Kirkkohistorian aktiivinen kartta. Eurooppa – vuodet 1000 – 1500.) Clairvauxlainen oli myös sitä mieltä, että Neitsyt Maria oli Jumalan unelma ihmisestä (Heikkinen & Koivula, 2012. 82). 1300-luvulla jatkui ja levisi samansuuntainen ajattelu. Tuolta ajalta on säilynyt mm. kolmen sen ajan kuuluisan naisen, Pyhän Birgitan (1302-1373), Katariina Sienalaisen ja Juliana Norwichlaisen kirjoituksia Mariasta. Risto Cantell kirjoittaa Näköala – Utsikt-lehden (4-2003) artikkelissaan Pyhä Birgitta - ekumenian edelläkävijä Pyhän Birgitan vaikutuksista Euroopassa:

Pyhä Birgitta on Katariina Sienalaisen lisäksi keskiajan tunnetuin pohjoismaalainen nainen, joka julistettiin pyhimykseksi vuonna 1391. Nykyisin hän on lisäksi paavi Johannes Paavali II:n vuonna 1999 tekemän päätöksen mukaan myös Euroopan suojeluspyhimys yhdessä Fransiskus Assisilaisen ja Katariina Sienalaisen kanssa. Birgitta oli keskiajan Ruotsissa ja Euroopassa harvinainen, poikkeuksellisen merkittävä poliittinen vaikuttaja ja moraalinen viestinviejä. Neuvonsa ja kehotuksensa Birgitta ilmaisi useimmiten ilmestyksissään, joissa Jumala, Kristus, Neitsyt Maria tai joku pyhimyksistä puhui hänelle.

Devotio moderna, kansanhurskautta korostanut liike, syntyi 1400-luvulla. Liike painotti mm. kristityn aktiivista pyrkimystä toimia ja elää samalla tavalla kuin Jeesus. Tällä aikakaudella Neitsyt Mariasta muotoutui kristittyjen esikuva. (Ghiselli 2012, 79.) Tämän opinnäytetyön kannalta yksi mielenkiintoisimpia aikakausia on 1500-luku, Martti Lutherin aika. Myös Luther kannatti devotio modernan käsitystä Mariasta esikuvana. 1500-luvulla tapahtui uskonpuhdistus eli luterilainen kirkko erkaantui katolisesta kirkosta Martti Lutherin johdolla. Lutherin käsitykset ohjaavat ja määrittelevät hyvin vahvasti nykypäivänkin luterilaisen kirkon käsityksiä ja oppeja. 1500-luku oli vahvaa kansanhurskauden aikaa. Neitsyt Marian ihailu ja kunnioitus lähenteli suoranaista palvontaa, mitä Martti Luther kritisoi. (Ghiselli 2012, 80 ja Martti Luther 1986, 72.) Martti Lutherin kirjoittama teos antaa selkeän käsityksen siitä, miten Lutherin Maria-käsitykset eroavat katolisen kirkon Maria-käsityksistä. Näitä asioita käsitellään tarkemmin kappaleessa 3.4. Martti Lutherin Magnificat.

Kuudentena merkittävänä Maria-aikakautena mainittiin vielä oma aikamme, jolloin kiinnostus Neitsyt Mariaa kohtaan on nostanut päätään monen vuosisadan ”hiljaiselon” jälkeen. Yksi vahvimpia esimerkkejä tästä ilmiöstä lienee se, että katolisen kirkon keulahahmot paavi Pius XII (paavina 1939-1958), paavi Johannes Paavali II (paavina 1978-2005) sekä paavi Benedictus XVI (paavina 2005-2013) olivat Marian ihailijoita ja Mariahurskauden kannattajia. He ovat myötävaikuttaneet siihen, että Maria on noussut aiempaa suurempaan tietoisuuteen kansan keskuudessa. (Ghiselli 2012, 80.) Paavi Pius XII antoi jopa uuden Marian taivaaseen ottamiseen liittyvän dogmin vuonna 1950. 13.5.2017 Suomessa uutisoitiin (Mtv, Turun Sanomat, Helsingin Sanomat), että nykyinen paavi Franciscus julisti pyhimyksiä kaksi portugalilaista paimentyttöä, Francisco ja Jacinta Martonin, joiden uskotaan nähneen Neitsyt Marian vuoden 1917 touko- lokakuussa useita kertoja ja että Neitsyt Maria olisi ennustanut heille tulevia tapahtumia. Tämän perusteella voisi olettaa, että nykyisenkin paavin suhtautuminen Neitsyt Mariaan on vähintäänkin positiivinen.

Luterilaisen kirkon piirissä näin vahvaa Maria-ilmiötä ei ole havaittavissa. Kuitenkin virsikirjan uudistuessa sen liiteosaan (Virsi- ja laulukirja 2010) ja virsikirjan lisävihkoon (Virsi- ja laulukirjan lisävihko 2016) on otettu virsi, Magnificat-hymni ja ainakin yksi Mariaan liittyvä uusi virsi. Pohdin luterilaisen kirkon nykypäivän Maria-käsityksiä enemmän luvussa 2.3. Nykypäivän luterilaisen kirkon Maria-käsityksistä.

1.2. Maria-dogmien synty kristinuskossa

Tärkeimmät Mariaan liittyvät dogmit eli kirkkoa sitovat opit syntyivät 400-500 -luvuilla (Ghiselli 2012. 80). Theotokos (Maria Jumalansynnyttäjä) -dogmi julistettiin Efeson kirkolliskokouksessa vuonna 431. Tällä dogmilla vahvistettiin oppi siitä, että Maria tuli ras-kaaksi Pyhästä Hengestä ja synnytti ihmisen, joka on samaan aikaan Jumala ja ihminen. Oppi Marian ainaisesta neitsyydestä, Semper Virgo-dogmi, julistettiin idän kirkossa (ortodoksinen) vuonna 553 ja lännessä (katolinen) Rooman lateraanikonsiilissa vuonna 649. Tämä dogmi satoi kristilliset kirkot käsitykseen, että Maria oli neitsyt ennen Jeesuksen syntymää, synnytyksessä ja syntymän jälkeen. Ettei ihmisen perisynti siirtyisi Jeesukseen syntymässä, Marian täytyi olla puhdas ja koskematon neitsyt ja näin ollen Jeesus säilytti isältään Jumalalta perityn jumalaisen luontonsa. (Ghiselli 2012. 81.) Kaksi edellä mainitua dogmia perustuvat Raamatun teksteihin (Matt. 1:18-25 ja Luuk. 1:26-38) sekä sisältyvät apostoliseen ja Nikean uskontunnustukseen ja näin ollen ovat ekumeenisia dogmeja sitoen koko kristillistä kirkkoa.

Näiden kahden dogmien lisäksi katolinen kirkko sitoutuu kahteen muuhunkin Maria-dogmiin: Conceptio immaculata-dogmiin eli oppiin Marian perisynnittömästä sikiämisestä ja Assumptio Mariae- eli Marian taivaaseenottamisen dogmiin. Dogmi Marian perisynnittömästä sikiämisestä syntyi yli tuhannen vuoden keskustelun ja kiistelun jälkeen. (Ghiselli 2012. 81.) Keskustelua käytiin kirkon opettajien, mm. Augustinus, Anselm Canterburylainen, Bernhard Clairvauxlainen, Albertus Magnus, Tuomas Akvinolainen ja Dun Scotus, johdolla, mutta ongelma ratkesi vasta 8.12.1854, jolloin paavi Pius IX julisti opin dogmiksi. (Ghiselli 2012. 82.) Dogmin mukaan Neitsyt Maria syntyi perisynnittömänä Jeesuksen tavoin, jolloin hän säilyi koko elämänsä puhtaana henkilökohtaisesta synnistä. Dogmi Marian taivaaseenottamisesta taas sitoo katolisen kirkon käsitykseen, että kuollessaan Maria otettiin taivaaseen ruumiineen ja sieluineen samoin kuin Jeesus. Kuten aiemmin todettiin, paavi Pius XII antoi vielä uuden Marian taivaaseenottamista koskevan dogmin vuonna 1950. Reformaattori Martti Luther ei pystynyt sitoutumaan kumpaakaan näistä dogmeista vaan sanoutui niistä irti mm. Magnificat-selityksessään. (Luther, 1986. 60 – 61.)

1.3. Nykypäivän luterilaisen kirkon Maria-käsityksistä

Teologian torhtori Anja Ghisellin artikkeli (Ghiselli 2012. 77-87) väitöskirjansa (Ghiselli, 2005.) pohjalta vahvistaa johdannossa kerrottuja huomioita ja pohdintoja luterilaisen kirkon Maria-käsityksestä. Ghiselli kirjoittaa artikkelissaan:

Huomaan yhä useammin, että me luterilaisen kirkon jäsenet kaipaamme Neitsyt Mariaa. Retriiteissä, sielunhoitokeskusteluissa, pyhiinvaelluksilla ja hengellisessä ohjauksessa Maria tulee esiin yhä uudelleen. Ihmetellään, mihin Maria on hävinnyt luterilaisesta kirkosta tai onko hän siihen koskaan kuulunutkaan. Minulla ei ole tähän selvää vastausta, koska tässä on aukko Suomen kirkkohistorian tutkimuksessa. (Ghiselli, 2012. 77)

Ghisellin mukaan nykytilanteen kehittymiseen ovat vaikuttaneet sekä valistusajan teologia että uuskantilainen virtaus 1900-luvun alussa. Valistusajan (1600-1700-luvuilla) teologiassa painotettiin järjen ja tiedon merkitystä keskiajan taikauskon ja mystiikan sijaan. Uuskantilainen aatevirtaus taas korosti puhtasoppisuutta ja etiikkaa unohtaen spiritualiteetin eli hengellisyyden. Katolinen taikausko nähtiin pahana ja epäilyttävänä. Katolisen kirkon Neitsyt Mariaan kohdistuva palvontaa muistuttava kunnioitus kuului mitä ilmeisemmin tähän kategoriaan. Oman kokemukseni valossa kirkossamme on tätä käsitystä edelleen jäljellä.

Reformaation jälkeen alettiin kääntää kansankielelle Raamattua, messussa laulettavia leisejä eli värssyjä (vrt. virsi) ja muita hengellisiä tekstejä. Mm. Mikael Agricola käänsi rukouksia latinasta suomeksi ja julkaisi Rucouskirian vuonna 1544. Tähän kirjaan vielä sisältyi Ave Maria-rukous, mutta tämä rukous on aikojen saatossa hävinnyt luterilaisen kirkon elämästä. (Ghiselli 2012. 77). Kuten johdannossa kävi ilmi, luterilaisen kirkon piirissä käydään edelleen keskustelua siitä, onko Ave Maria-rukous sovelias teksti luterilaisessa kirkossa luettavaksi tai laulettavaksi. Kokemukseni valossa kriittinen joukko ei välttämättä ole kovin suuri, mutta luotettavaa tutkimusta ei aiheesta löytynyt.

Kuten aiemmin todettiin, virsikirjan uudistamisen myötä siihen on otettu lukemattomien muiden virsien lisäksi ainakin kolme suoraan Neitsyt Mariaan liittyvää uutta virttä: Virsi 753 Herrani suuruutta nyt ylistän (VK753), virsi 803 Marian kiitosvirsi eli Magnificat (VK 803) virsikirjan liiteosaan ja Ole tervehditty täällä, oi Maria (Virsi- ja laulukirjan lisäviikko

937). Tämä olisi mukava tulkita siten, että Mariaa on haluttu nostaa kirkossamme esiin, mutta tällaiselle tulkinnalle ei löytynyt perusteita.

Luterilaisen kirkon jumalanpalveluksen pysyvissä (ordinarium) osissa Neitsyt Maria mainitaan ainoastaan uskontunnustuksen sivulauseessa: ”ja syntyi Neitsyt Mariasta”. (Kirkkokäsikirja, 2000. Jumalanpalvelusten kirja). Neitsyt Marian läsnäolo jumalanpalveluselämässä määräytyykin sen mukaan, mikä kirkkovuoden pyhäpäivä kulloinkin on kyseessä.

3. MARIAN ILMESTYSPÄIVÄ KIRKOLLISENA JUHLAPYHÄNÄ

1.1. Marianpäivä - pistepyhä keskellä paastoa

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkovuosi ei noudattele yleistä kalenterivuotta vaan se alkaa ensimmäisestä adventista noin neljä viikkoa ennen joulupäivää ja päättyy tuomiosunnuntaihin, jota vietetään viikkoa ennen ensimmäistä adventtia. Kirkkovuosi koostuu kolmesta suuremmasta kokonaisuudesta: Joulujakso, pääsiäisjakso ja helluntaijakso. Nämä kolme jaksoa on jaettu pienempiin jaksoihin seuraavasti:

Joulujakso: adventtiaika, jouluaika ja loppiaisaika.

Pääsiäisjakso: paastonaikaa edeltävät sunnuntait, paastonaika ja pääsiäisaika

Helluntaijakso: helluntaiaika ja helluntain jälkeinen aika

Näiden seassa on erityispyhiä, mm. kynttilänpäivä, Marian ilmestyspäivä, juhannuspäivä ja Mikkelinpäivä. (Kirkkokäsikirja, 2000.)

Marian ilmestyspäivää vietetään noin yhdeksän kuukautta ennen joulua. Aiemmin tätä päivää vietettiin tasan yhdeksän kuukautta ennen joulupäivää eli 25.3., mutta sittemmin on luovuttu ylimääräisistä arkipyhistä ja Marian päivä sijoitetaan lähimmälle, sopivalle sunnuntaille tuosta päivämäärästä. Päivän aiheena on enkeli Gabrielin ilmestyminen Marialle ilmoittamaan Jeesuksen syntymästä. Tästä ilmoituksesta uskotaan neitsyt Marian raskauden alkaneen.

Marianpäivä sijoittuu pääsiäistä edeltävään paastonaikaan. Paastonaika kirkon jumalanpalveluselämässä tarkoittaa juhlapyhätöntä, niin sanottujen hiljaisten pyhien aikaa. Tällöin jumalanpalvelusten liturgisista osista on riisuttu pois ”ylistävät elementit” kuten kunia ja kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle, halleluja-säkeet ja loppuylistys. Paastonaikana valmistaudutaan suureen juhlaan eli pääsiäiseen. Paastonajan liturginen väri on katumuksen väri, violetti tai sininen, ja kynttilöitä palaa alttarilla vain kaksi. Tästä huolimatta keskellä paastoa vietetään Marian ilmestyspäivää. Kirkko puetaan yhdeksi päiväksi valkoisiin, alttarille sytytetään juhlapäivän merkiksi kuusi kynttilää ja messun liturgia toteutetaan kokonaisuudessaan. Seuraavana päivänä palataan takaisin paastonaikaa.

Tästä syystä Marian ilmestyspäivää kutsutaan pistepyhäksi. (Kirkkokäsikirja, 2000. Evankeliumikirja.)

1.2. Muita Mariaan liittyviä juhlapyhä

Ollakseen niinkin keskeinen hahmo Raamatun henkilönä Marialle omistettuja tai häntä käsitteleviä pyhiä on evankelis-luterilaisen kirkon kirkkovuodessa hyvin vähän. Aiemmin kirkon historiassa vietettiin erikseen vanhalta nimeltään Marian etsikkopäivää eli Marian käyntipäivää heinäkuun 2. päivänä (nykyisessä almanakassamme Maarian, Marian, Marin, Maijan ym. nimipäivä). Päivä pyhitettiin 1200-luvulla Marian Elisabetin luotekemän vierailun muistoksi, mutta tämä muistopäivä poistettiin kalenteristamme vuonna 1772. (Vilkuna 2012, 189.) Päivän evankeliumiteksti (Luuk. 1:46-55) siirrettiin Marian ilmestyspäivälle. (Kirkkokäsikirja, 2000.)

Nykyisen kalenterimme mukaan elokuun 15. päivänä vietämme Marjan, Marjatan, Marjon, Maritan ym. nimipäivää. Tämäkin päivä on vanhassa kirkkokalenterissa liittynyt Neitsyt Mariaan. Päivää vietettiin Neitsyt Marian kuolonuneen nukkumisen ja taivaaseen astumisen muistopäivänä apokryfisten evankeliumitekstien perusteella. Kuten Marian käyntipäivä, tämäkin sittemmin poistettiin kalentereista. (Vilkuna 2012, 222.)

Kirkkovuoden kalenterissa on helmikuun alussa Kynttilänpäivä, yleensä helmikuun ensimmäisenä sunnuntaina. Kynttilänpäivä oli alkujaan 2. helmikuuta, mutta vuonna 1772 se siirrettiin seuraavaan sunnuntaihin, jos päivä sattui arkeen, tai edelliseen sunnuntaihin, jos se osui laskiaisensa kanssa samalle päivälle. Kirkkokäsikirjan Evankeliumikirjassa (Evankeliumikirja ja kirkkovuosi) päivää luonnehditaan seuraavasti:

Nimitys kynttilänpäivä juontaa siitä keskiaikaisesta tavasta, että tänä sunnuntaina vihittiin vuoden aikana kirkossa käytettävät kynttilät. Juhlan raamatullisena aiheena on Jeesus-lapsen tuominen temppeliin ja jumalallinen kirkkaus, joka hänessä tuli maailmaan ja ilmestyi meille. Siunatessaan lasta ja hänen vanhempiaan vanha Simeon ylistää Jumalaa pelastuksesta, jonka hän on valmistanut kaikille kansoille, ja valosta, jonka hän on antanut loistaa kansalleen Israelille.

Päivän otsikkona on Kristus, Jumalan kirkkauden säteily. Päivä liittyy tiiviisti myös Jeesuksen vanhempiin eli Joosefiin ja Mariaan, jotka sen aikaisen lainsäädännön mukaan toivat lapsensa temppeliin siunattavaksi.

Kynttilänpäivänä luettava evankeliumiteksti on Luukkaan evankeliumista (Luuk. 2: 22-33). Koska Kynttilänpäivän otsikoksi on muotoiltu Kristus, Jumalan kirkkauden säteily, päivälle omistetut Raamatun tekstit (Ps. 48:11-15, Mal. 3:1-2, 1. Joh. 1:5-7 ja Luuk. 2:22-33) ja virret (VK 48, 540, 576, 49, 447 ja 543) painottavat päivän aihetta hyvin voimakkaasti Jeesukseen, on hyvin hankala hahmottaa tämän päivän liittyvän erityisesti Mariaan vaan nimenomaan Jeesukseen.

Kuten edellä käy ilmi, Marian ilmestyspäivä on tällä hetkellä evankelis-luterilaisessa kirkossa ainoa yksin Marialle omistettu juhlapyhä.

1.3. Neitsyt Marian roolista katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa

Koska verraten pitkän aikaa kristinuskon historiassa jaamme katolisen kirkon kanssa yhteisen historian, on mielenkiintoista tarkastella Mariaan liittyviä juhlapäiviä katolisessa kirkossa. Katolinen kirkko Suomessa – verkkosivujen liturgisesta kalenterista käy ilmi, että suomen katolisen kirkon meneillään oleva kirkkovuosi sisältää 16 Neitsyt Marialle omistettua päivää; osa niistä on juhlapyyhiä, osa muistopäiviä ja osa eri Neitsyt Mariaa kuvaavia ikonien päiviä.

Yhtä lailla Suomen ortodoksisessa kirkossa Neitsyt Marialle omistettuja juhlapyyhiä on lukuisia: kuusi suurempaa juhlapäivää ja useita pienempiä Maria-aiheisille ikoneille omistettua päivää. Mielenkiintoista on myös se, että ortodoksisen kirkon kirkkovuosi alkaa syyskuun alussa, jonka ensimmäinen juhlapyhä on ”Jumalansynnyttäjän neitseen Marian syntymä” -aiheinen päivä 8. syyskuuta. Ortodoksisen kirkkovuoden viimeinen juhlapyhä on niin ikään Maria-aiheinen ”Jumalansynnyttäjän neitseen Marian kuolonuneen nukkuminen, uspenie” - juhlapyhä 15. elokuuta. (Kalendaariset juhlapyhät 2017)

Erityisen kiinnostavaa ortodoksisen kirkon kirkkovuosi on suhteessa katoliseen ja evankelis-luterilaiseen kirkkoon, joissa kirkkovuosi kytkeytyy Jeesuksen syntymän ja hänen elämänsä ympärille alkaen 1. adventtisunnuntaista (Jeesuksen syntymän odotus alkaa)

päätyen evankelis-luterilaisessa kirkossa Kristuksen kuninkuuden sunnuntaihin (ts. Tuomiosunnuntai) ja katolisessa kirkossa Kristus, kaikkeuden kuningas - juhlapyhään.

Anja Ghiselli kirjoittaa artikkelissaan Neitsyt Maria - kirkon äiti:

Poleemisesti voidaan väittää, että viisisataa vuotta sitten reformoidun, uudelleen muotoillun kirkkomme kristityt ovat tänään puoliorpoja, äidittömiä, raukkoja, jotka vähän salaa joutuvat käymään ortodoksisessa ja katolisessa kirkossa tekemässä tuttavuutta Marian, Jeesuksen äidin, kanssa. (Ghiselli 2012. 77,78)

Mielestäni Anja Ghisellin väitteelle on olemassa totuus pohjaa pelkästään edellä olevan eri kirkkokuntien Marialle omistettujen pyhäpäivien tarkastelun perusteella.

4. MAGNIFICAT - MARIAN YLISTYSLAULU

1.1. Mikä on Magnificat?

Magnificat-teksti on lainattu suoraan Raamatun Uudesta Testamentista, Luukkaan evankeliumista (Luuk.1: 46-55). Tämä Raamatun teksti on nimetty Marian ylistyslauluksi, koska se on Luukkaan mukaan Marian omaa puhetta tilanteessa, jossa enkeli Gabriel oli ilmestynyt hänelle kertoakseen tämän tulevan raskaaksi ja synnyttävän pojan, jonka nimeksi tulee Jeesus. Maria ihmetteli, miten tämä on mahdollista, koska hän on koskematton. Enkeli Gabriel kertoi Marialle, että myös hänen iäkäs ystävänsä Elisabet on kuudennella kuulla raskaana, vaikka häntä on pidetty jo hedelmättömänä eikä näin ollen Jumalalle mikään ole mahdotonta. Maria uskoi enkeliä ja lähti tapaamaan ystäväänsä Elisabetiä. Elisabet tervehti Mariaa ilolla:

Hän huusi kovalla äänellä ja sanoi: ”Siunattu olet sinä, naisista siunatuin, ja siunattu sinun kohtusi hedelmä! Kuinka minä saan sen kunnian, että Herran äiti tulee minun luokseni? Samalla hetkellä, kun tervehdyksesi tuli korviini, lapsi hypähti riemusta kohdussani. Autuas sinä, joka uskoit! Herran sinulle antama lupaus on täyttyvä!” (Luuk. 1: 42-45)

Tämän kuultuaan Maria puhkesi ylistyslauluunsa:

”Minun sieluni ylistää Herran suuruutta, minun henkeni riemuitsee Jumalasta, Vapahtajastani, sillä hän on luonut katseensa vähäiseen palvelijaansa. Tästedes kaikki sukupolvet ylistävät minua autuaaksi, sillä Voimallinen on tehnyt minulle suuria tekoja. Hänen nimensä on pyhä, polvesta polveen hän osoittaa laupeutensa niille, jotka häntä pelkäävät. Hänen käntensä on tehnyt mahtavia tekoja, hän on lyönyt hajalle ne, joilla on ylpeät ajatukset sydämessään. Hän on syössyt vallanpitäjät istuimiltaan ja korottanut alhaiset. Nälkäiset hän on ruokkinut runsain määrin, mutta rikkaat hän on lähettänyt tyhjin käsin pois. Hän on pitänyt huolen palvelijastaan Israelista, hän on muistanut kansaansa ja osoittanut laupeutensa Abrahamille ja hänen jälkeläisilleen, ajasta aikaan, niin kuin hän on isillemme luvannut.” (Luuk. 1:46-55)

Latinaksi sama teksti on:

Magnificat anima mea Dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes, Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ, Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius in sæcula.

1.2. Magnificat kirkkomusiikin historiassa

Kuten johdannossa todettiin, monet säveltäjät ovat säveltäneet Magnificat - tekstiä kristinuskon syntyajoista lähtien. Sävellysmuodot noudattelevat kirkkomusiikin ja länsimaisen taidemusiikin yleisiä kehityslinjoja. Opinnäytetyökonserntin varhaisin esimerkki Magnificat-sävellyksestä on gregoriaaninen hymni, jonka tarkka alkuperä ei ole tiedossa (liitteet 1 ja 2). Reformaatioon saakka Raamatun tekstit luettiin ja laulettiin kaikkialla latinaksi. Gregoriaaninen laulu eli keskiajan yksiääninen kirkkolaulu oli säestyksetöntä, joka jakautui puhelauluun ja vapaamuotoisiin melodioihin. Melodioihin istutettiin Raamatun tekstejä. Keskiajan kirkkomusiikista on jäänyt jäljelle runsaasti käsinkirjoitettua nuottimateriaalia. Reformaation jälkeisen ajan säilyneessä musiikissa näkyvät mm. reformaation vaikutukset oppiin, pyhimyskultin karsiminen sekä kansankielen käyttöönotto jumalanpalveluksessa. Magnificat-hymniä laulettiin tyypillisesti vesperissä eli iltajumalanpalveluksessa. Nämä kuitenkin pikkuhiljaa hävisivät luterilaisen kirkon elämästä reformaation jälkeen (Heikki Kotila 2004, 149.)

1600- ja 1700-lukujen pietismi ja valistusaate horjuttivat kirkon asemaa kansan keskuudessa. 1700-luvulle asti länsimainen taidemusiikki oli vahvasti sidoksissa kirkon ja hovien elämään. Kirkko ja hovi olivat musiikin mesenaatteja, jotka rahoittivat ja mahdollistivat urkureiden, kanttoreiden, kuorojen, orkesterien, mutta ennen kaikkea säveltäjien työtä. Sunnuntain jumalanpalveluksiin tarvittiin ja haluttiin uutta musiikkia. 1800-luvulle

tultaessa maallistumisen myötä kirkon ja valtion synkroni löytyi. Kansaa ei enää veloitettu osallistumaan kirkon elämään. Samoin kirkko ja hovi eivät enää pitäneet säveltäjiä, orkestereja ja kuoroja palveluksessaan, vaan muusikoista tuli vapaita taiteilijoita. Säveltäjät kyllä sävelsivät edelleen myös hengellistä musiikkia ja kansan älymystö hakeutuikin mieluummin konserttisaleihin kuin kirkkoon kuuntelemaan musiikkia. Näin syntyi konserttiperinne, joka elää vahvana tänäkin päivänä. (Seppo Murto 2004, 211.)

Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä konsertissa kuultiin esimerkkinä selkeästi konserttimuotoon sävelletystä Johan Sebastian Bachin Magnificatista (BWV 243) kaksi aariaa: *Et exultavit* ja *Esurientes implevit bonis* (liite 1 ja 2). Vaikka reformaation myötä kansan kieli tuli kirkon elämään, muidenkin kuin katolisen kirkon piirissä sävellettiin latinankielisiä tekstejä. Kuten aiemmin mainittiin, Magnificatia laulettiin luterilaisissa kirkoissa 1600- ja 1700-luvuilla iltajumalanpalveluksessa eli vesperissä yksiaanisesti usein kansankielisenä versiona. Suurina juhlapyhinä oli kuitenkin tapana esittää monimutkaisempi latinankielinen versio.

Bach sävelsi kaksi Magnificatia: BWV 243a (*Es-duuri*), jonka pohjalta BWV 243 (*D-duuri*). Varhaisempi Magnificat (BWVa) oli rakenteeltaan kantaattimuotoinen sisältäen koraaleja ja orkestrointi oli kevyempi kuin jälkimmäisessä (BWV 243) juhlavammassa versiossa, josta opinnäytetyöni aariat ovat. Bach sävelsi elämänsä aikana jumalanpalveluksia varten lukuisia kantaatteja, joita varten hänellä oli käytössään kuoro ja orkesteri. Kantaattien koraalit eli virret antoivat seurakuntalaisille mahdollisuuden osallistua jumalanpalveluksen musiikkiin. Koraalien puuttuminen opinnäytetyön Magnificatista on selkeä osoitus siitä, että sävellys on sävelletty nimenomaan konserttikäyttöä varten.

Konserttikulttuurin kukoistaessa 1800-luvulla kirkkojen musiikkielämä köyhtyi. Luterilaisen kirkon jumalanpalvelusten musiikki koostui lähes yksinomaan virsilaulusta ja urkumusiikista. Niinpä virsirunoilijat tarttuivat myös Magnificat-tekstiin ja muotoilivat sitä säkeistömuotoisiksi virsirunoksi. Tietysti kansankielellä. (Seppo Murto 2004, 211.) Opinnäytetyökonsertissani tästä esimerkkinä lauloimme yhteislauluna virren 50 (liite 1 ja 2). Kuulimme konsertissa myös urkusävellyksen Magnificatista (liite 1 ja 2).

1900-luvun alussa sekä katolisessa että luterilaisessa kirkkokunnassa heräsi uusi kiinnostus messujen liturgioihin ja mm. Ranskassa syntyi uudistusliike, jonka seurauksena katolisessa kirkossa otettiin vuonna 1970 käyttöön uusi messusävelmistö, *Missale Romanum*.

Tunnusomaista tälle uudistukselle olivat seurakunnan aktiivinen osallistuminen, selkeys ja ymmärrettävyys. (Heikki Kotila 2004. 118 - 119.) Uudistusliike ulottui toki myös tänne Suomeen ja myös meidän kirkossamme kirkkokäsikirjaa uudistettiin. Vuonna 1968 kirkkokäsikirjaan otettiin jälleen mukaan laudeksen (aamurukous), vesperin (iltarukous) ja kompletion (rukoushetki päivän päättyessä) kaavat. Näiden rukoushetkien kaavat ja musiikit lisättiin virsikirjan liiteosaan vuoden 1986 virsikirjaan, mikä lisäsi rukoushetkien käyttöä seurakunnissa. Laajamuotoisempaa jumalanpalvelusuudistusta työstettiin 1990-luvulla ja nykyiset messusävelmistöt (4 kpl) (Kirkkokäsikirja 2000. Jumalanpalvelusten kirja) otettiin käyttöön vuonna 2000. Tässä uudistuksessa Kirkkokäsikirjaan otettiin aiemmin mainittujen rukoushetkien lisäksi pieni rukoushetki, ad sextam (päivärukous) ja lucernarium (valon rukous). Ylistyslaulut eli kantikumit ovat rukoushetkissä keskeisessä roolissa. Laudeksessa Sakariaan kiitosvirsi (Benedictus), kompletiorissa Simeonin kiirosvirsi (Nunc dimittis) ja vesperissä Marian ylistyslaulu eli Magnificat. Näin Magnificat-hymni palasi osaksi luterilaisen kirkon hartauselämään. (Heikki Kotila 2004, 150 – 151.)

1.3. Martti Lutherin Magnificat

Uskonpuhdistaja Martti Lutherin (1986) kirjaa Marian ylistyslaulu luonnehditaan kirjan takakannessa ”reformaation keväässä puhjenneiden nappujen kypsäksi hedelmäksi”. Teos on luonteeltaan raamatunselitysteos, jossa Luther pyrkii avaamaan Magnificat-hymnin teologisia näkökulmia ja suhtautumistaan Mariaan Raamatun henkilönä. Hän kirjoitti kirjan kansankielellä, jotta mahdollisimman moni voisi lukea sen. Luther pyrki välttämään Magnificat-selityksessään vaikeita teologisia termejä ja ilmaisemaan asiat mahdollisimman konkreettisesti ja selkeästi verrattuna hänen muihin raamatunselitysteoksiinsa. Teoksen suomentajan, teologian tohtori Anja Ghisellin mukaan Lutherin Magnificat-selitys on siitä huolimatta tavalliselle ihmiselle hiukan vaikeaselkoinen, koska sen hartauskirjamainen rakenne sisältää tiiviissä muodossa esitettyä koko Lutherin monipolvisen teologian. Tätä Lutherin teosta on kuitenkin usein luonnehdittu helmeksi hänen raamatunselitystensä joukossa. (Luther, 1986. 5 – 7.)

Lutherin Magnificat-teoksesta voidaan nostaa esiin kolme keskeistä teemaa: aito nöyryys, elävä usko ja Jumalan rakastaminen. Lutherin mukaan Neitsyt Maria on nöyryyden esikuva. Jumala katsoi armollisesti Mariaan ja valitsi tämän köyhän tyttöksen Poikansa äi-

diksi. Luther tähdentää teoksessaan sitä, että nöyryyttä ei pidä käsittää väärin: aito nöyryys ja nöyristely ovat kaksi eri asiaa. (Luther, 1986. 97.) Marian aito nöyryys on Lutherin mukaan Jumalan tahtoon suostumista. Maria suostuu hetken epäroinnin jälkeen enkelin tuomaan ”haasteeseen”, joka vaatii häneltä suunnatonta rohkeutta ja heittäytymistä Jumalan suunnitelmien varaan. Maria nöyrtyy, suostuu Jumalan pojan äidiksi ja sanoo: ”Katso, minä olen Herran palvelijatar. Tapahtukoon minulle niin kuin sanoit.” (Luuk.1:38; Ghiselli 2012. 83.) Vääränlainen nöyryys eli nöyristely taas on Lutherin mukaan ulkokultaista, ylimielistä oman kunnian tavoittelua, jonka myös Maria oli huomannut ylistyslaulunsa kohdassa ”hänen kätensä on tehnyt mahtavia tekoja, hän on lyönyt hajalle ne, joilla on ylpeät ajatukset sydämessään” (Luuk.1: 51), jota Luther kommentoi: ”miten mestarillisesti Maria osuukaan noihin kieroihin teeskentelijöihin. Hän ei katso heidän käsiinsä eikä silmiinsä vaan heidän sydämeensä sanoessaan: sydämessään ylpeät.” (Luther, 1986. 97). Luther jatkaa vielä kritiikkiään: ”Nämä ovat maailman myrkyllisimmät ja vahingollisimmat ihmiset: heissä on oikein pohjattoman syvä, saatanallinen ylpeys, joka ei ole autettavissa.” (Luther, 1986. 98). Luther viittaa tässä katolisen kirkon oppineisiin, ”vääriin” saarnaajiin, luostarissa eläviin munkkeihin ja juutalaisiin, jotka hänen mukaansa yrittivät omilla teoillaan, viisaudellaan ja kärsimyksillään ansaita pelastusta sen sijaan, että olisivat luottaneet Jumalan armoon.

Marialla oli Lutherin mukaan omakohtainen, elävä usko, joka on Pyhän Hengen elävöittäjä: ”Totisesti tämä on henki, joka iloitsee ja riemuitsee vai uskossa eikä hypähtele Jumalan hyvyyksien vuoksi, jotka hän aistii, vaan riemuitsee vain Jumalasta, pelastuksestaan, jota hän ei aistein tunne, vaan jonka hän tuntee vain uskossa.” (Luther, 1986. 42). Maria ei voinut mitenkään järjellä selittää enkelin ilmoitusta. Inhimillisesti ajateltuna se oli katastrofi. Raskaus tarkoitti sen ajan yhteiskunnassa hänelle, vasta kihlatulle, häpeää, hylätyksi tulemisen uhkaa, jopa kuolemantuomiota. Lutherin mukaan elävän uskon voima tuli näkyväksi Mariassa: ”Tämä usko elää ja toimii. Se läpäisee ihmisen ja muuttaa hänet kokonaan. Tämä usko voi kaiken, kuten Kristus sanoo, se yksin pysyy, se ylittää myös Jumalan tekojen kokemiseen ja sen kautta jumalalliseen rakkauteen, niin myös Jumalan ylistykseen.” (Luther, 1986. 32). Maria toimii siis Lutherin mukaan myös kristittyjen uskon esikuvana.

Lutherin mielestä Neitsyt Maria on myös puhtaan rakkauden esikuva. Marian rakkaus kohdistui Jumalaan, ei Jumalan tekojen vaan hänen hyvyytensä takia. Luther kirjoittaa:

Maria opettaa meille, miten meidän tulee rakastaa ja ylistää pelkästään Jumalaa itseään oikeaa järjestystä noudattaen, niin ettemme etsi hänessä omaamme. Oikein ja pelkästään Jumalaa rakastaa ja ylistää se, joka ylistää häntä vain siksi, että hän on hyvä ja katsoo vain hänen pelkkään hyvyyteensä ja vain siitä löytää onnensa ja ilonsa. Tämä on korkea, puhdas ja herkkä tapa rakastaa ja ylistää, mikä hyvin sopii tämän neitsyen kaltaiselle korkealle ja ihanalle hengelle. (Luther, 1986. 38).

Tämän puhtaan rakkauden innoittamana Maria puhkeaa ylistyslauluunsa eli Magnificatiin.

Lutherin mielestä Marian oikeanlainen kunnioitus on sitä, että häntä ei aseteta Jumalan eteen tai rinnalle vaan paljon Jumalan alapuolelle ja kristityn tulee katsoa vain hänen mittättömyyteensä. Hän kritisoi tiukoin sanankääntein katolisen kirkon taikauskoina pitää miään oppeja. (Luther, 1986. 61.) Hän myöskin ottaa kantaa siihen, ettei Magnificatia saa soittaa tai laulaa vääränlaisella mielellä: ”Maailma on nyt tulvillaan tällaista Jumalan palvelemista ja ylistystä lauluineen, saarnoineen, urkuineen ja pilleineen, ja ihanasti soi Magnificat; mutta on surkeaa, että me käytämme tuota suloista laulua niin kokonaan vailla voimaa ja mehua.” (Luther, 1986. 34). Tällä hän viittaa siihen, että ihmisillä on taipumus laulaa Magnificatia silloin kun elämä sujuu hyvin, mutta jos elämässä menee huonosti, Magnificatin laulaminen unohtuu. Sen sijaan kristityn tulisi Lutherin mukaan laulaa Magnificatia Jumalan kunniaksi Marian lailla: ”

Tämä laulu kumpuaa suuresta rakkauden kiihkosta ja ylitsevuotavasta ilosta, jossa hänen koko mielensä ja elämänsä sisäisesti kohoaa. Tätä on Jumalan ylistäminen hengessä ja totuudessa; silloin sanat ovat pelkkää tulta, valoa ja elämää. Tällaisia ovat myös kaikki autuaan neitsyen sanat hänen ylistyslaulussaan: niitä on vähän, mutta ne ovat syviä ja suuria. (Luther, 1986. 13.)

5. MAGNIFICAT EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON VIRSIKIRJASSA

5.1. Magnificat virsikirjassa

Tällä hetkellä evankelis-luterilaisessa kirkossa on käytössä virsikirja, jonka kirkolliskokous hyväksyi käyttöön otettavaksi 13.2.1986. Päätöstä edelsi virsikirjakomitean 13 vuoden työrupeama. Virallisesti uusi virsikirja otettiin kirkossa käyttöön ensimmäisenä adventtisunnuntaina 1987. Virsikirja sisältää 632 virttä. Virsikirjan liiteosa on tuoreempaa materiaalia: kirkolliskokous uudisti Evankeliumikirjan, Jumalanpalvelusten kirjan sekä Kirkollisten toimitusten kirjan vuosina 1999-2003. Liiteosa sisältää jumalanpalvelusten tekstejä ja lauluja, jumalanpalvelusten kaavat, kirkollisten toimitusten kaavat (mm. kaste, konfirmaatio, avioliittoon vihkiminen ja hautaan siunaaminen) ja kirkkovuoden pyhien raamatuntekstejä (Virsikirja, 2010. Esipuhe.) Liiteosa on vakiintunut ja kiinteä osa Virsikirjaa ja nykyisin lähes kaikissa kirkoissa on käytössä liiteosalliset painokset Virsikirjasta.

Varsinaisen virsikirjan puolella Magnificat-teksti esiintyy virren muodossa ainoastaan yhdessä virressä (VK 50) osastossa Kynttilänpäivä ja Marian ilmestyspäivä. Virren alkuperäisen tekstin on kirjoittanut Hemminki Maskulainen ja tämä otettiin vuoden 1605 nk. Hemminki Maskulaisen Virsikirjaan. Elias Lönnrot muokkasi tekstin uudestaan vuoden 1872 Virsikirjaan. Virren melodia on peräisin Saksasta vuodelta 1539. Se on sama kuin virren 21 Enkeli taivaan melodia (Virsikirja, 2010.) Virsi laulettiin yhteislauluna opinäytetyökonsernissa (liite 1 ja 2).

50 Jumalaa kiittää sieluni

Saksassa 1539

1. Ju - ma - laa kiit - tää sie - lu - ni, y - lis - tää
Her - raa nöy - räs - ti, ja hen - ke - ni nyt i - loit -
see, Va - pah - ta - jas - sa rie - muit - see.

1.
Jumalaa kiittää sieluni,
ylistää Herraa nöyrästi,
ja henkeni nyt iloitsee,
Vapahtajassa riemuitsee.

2.
Minulle Herra voimallaan
on tehnyt ihmetekojaan,
kun alhaista hän armahti
ja tehtävänsä valitsi.

3.
Ei lopu Herran laupeus,
uskollisuus ja rakkaus.
Polvesta polveen säilyy se
turvana Herran omille.

4.
Maan valtiat hän kukisti
ja ylpeät hän nöyryytti,
vaan köyhät otti huomaansa,
nälkäiset täytti lahjoilla.

5.
Hän muistanut on armoaan
ja laupeuttaan, liittoaan.
On uskollinen ainiaan
Jumala lupauksissaan.

6.
Ylistys korkein Isälle
ja ainoalle Pojalle,
Hengelle armon, totuuden
nyt soikoon kautta aikojen!

Hemminki Maskulainen virsikirjaan 1605. Uud. Elias Lönnrot 1872.

Kuten tässä työssä on aiemmin todettu, Neitsyt Maria on kovin vähäisessä roolissa evan-
gelis-luterilaisen kirkon elämässä. Virsikirja heijastelee täten varsin johdinhakaisesti tätä

todellisuutta. Magnificat-virren lisäksi Virsikirjassa on vain kolme muuta Marian ilmentyspäivään liittyvää virttä (VK 51, 52 ja 53).

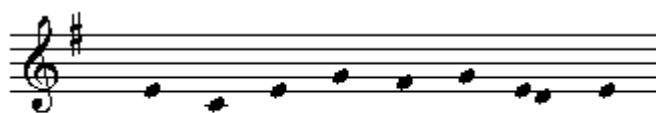
5.2. Magnificat Virsikirjan liiteosassa ja lisävihkossa

Kuten luvussa 4.2. Magnificat kirkkomusiikin historiassa kävi ilmi, Magnificat palautettiin jumalanpalvelusuudistuksien myötä evankelis-luterilaisen kirkon hartauselämään osana vesperiä vuonna 1968 ja virsikirjan liiteosaan 1986. (Heikki Kotila 2004, Kirkkomusiikki. 150 – 151.)

Virsikirjan liiteosan Magnificat-hymnin (VK 803) melodia koostuu kahdesta vuorottelevasta gregoriaanis-tyyppisestä säkeestä, johon teksti on istutettu. Magnificat-tekstin ympärillä on lisäksi antifoni-säkeet ja yleisesti laulettujen psalmitekstien yhteydessä loppuun lisätty kunnia (VK 803):

803 Kristusta, vapahtajaamme

Antifoni

Kris-tus - ta, Va-pah - ta - jaam - me

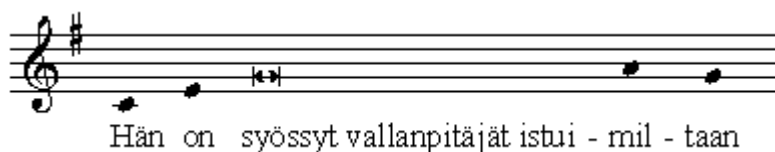
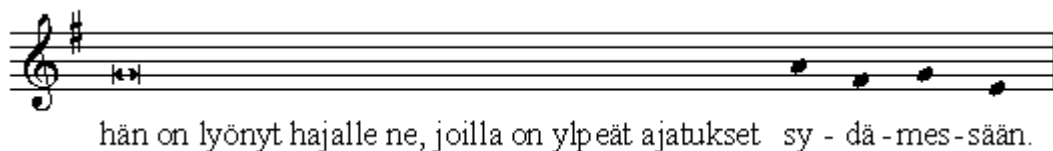
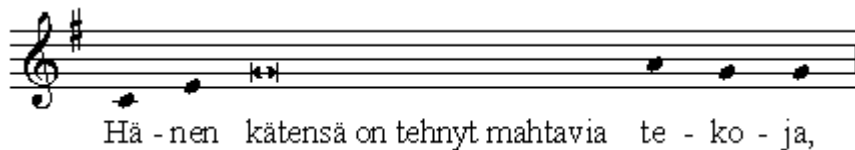
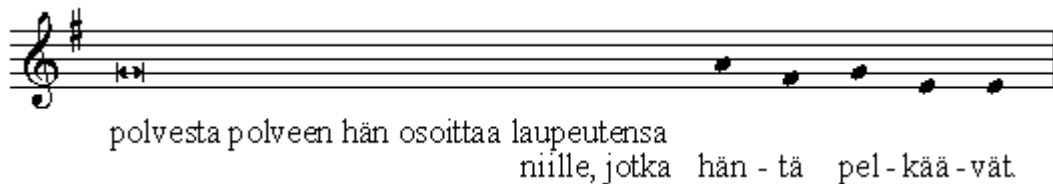
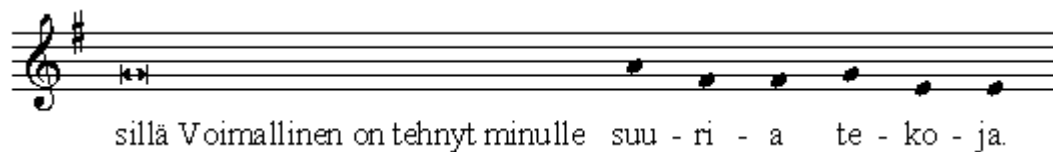
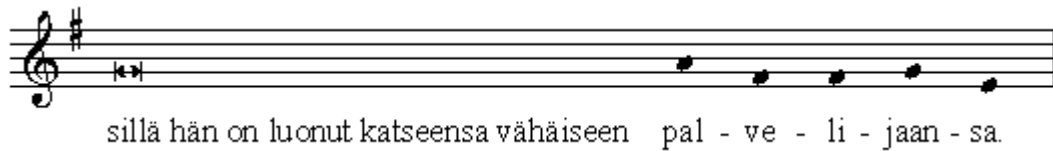
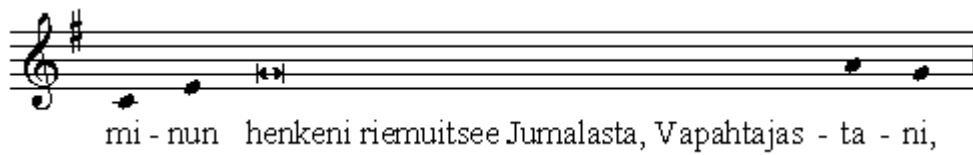
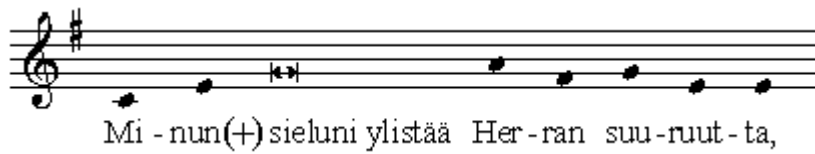

ja i - an - kaik - kis - ta Ju - ma - laa,

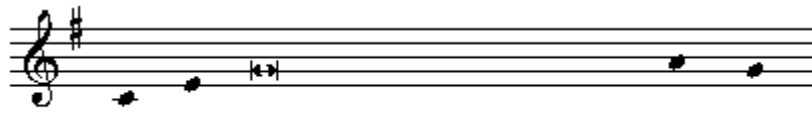
Ma - ri - an poi - kaa, me y - lis - täm - me i - kui - ses - ti.

Kiitoslaulu

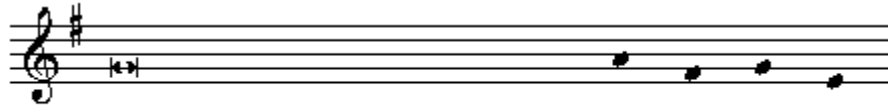

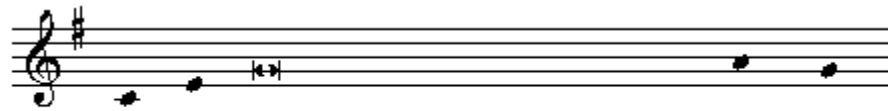
ja korot - ta - nut al - hai - set.

Näl - käi - set hän on ruokkinut runsain mää - rin,

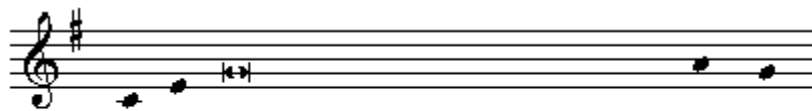
mutta rikkaat hän on lähettänyt pois tyh - jin kä - sin.

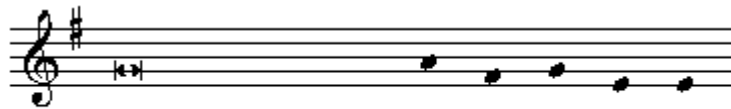
Hän on pitänyt huolen Israelista, palveli - jas - taan,

hän on muis - ta - nut kan - saan - sa

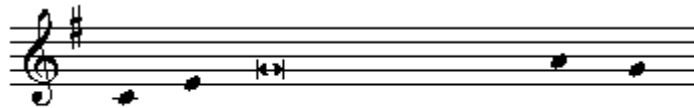
ja o - soittanut laupeutensa Abrahamille
ja hänen jälkeläisilleen, ajasta ai - kaan,

niin kuin hän on isil - lem - me lu - van - nut.

Kun - ni - a Isälle ja Po - jal - le ja Py - häl - le Hen - gel - le,

niin - kuin oli alussa, nyt on ja ai - na,

iankaikkisesta ian - kaik - ki - seen. Aa - men.

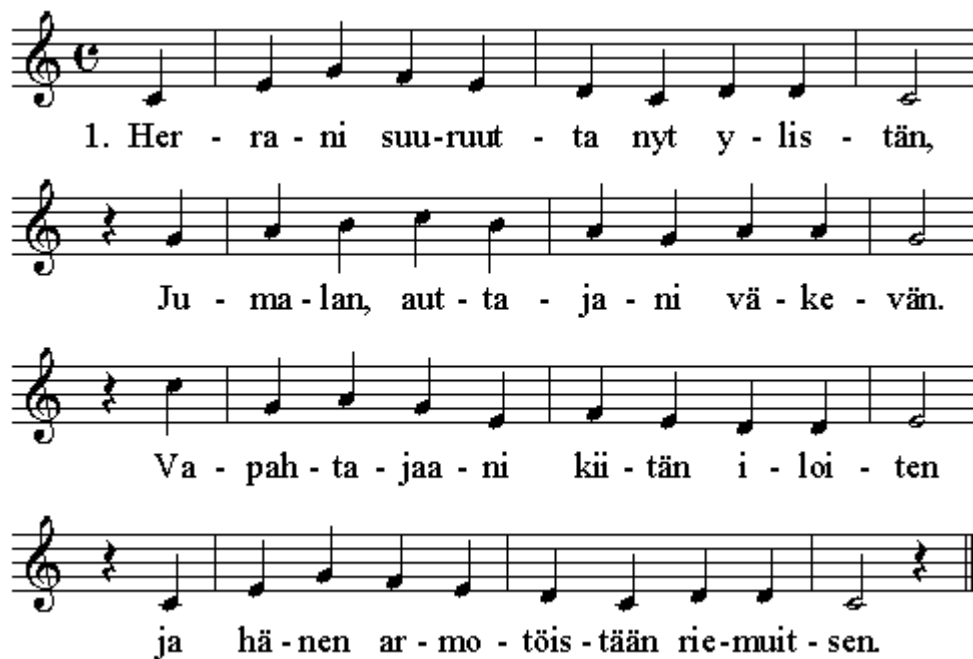
Antifoni

Heikki Kotila suosittelee artikkelissaan Rukoushetkien musiikki (Kirkkomusiikki 2004, 152), että tämä Magnificat on luontevinta laulaa alternatim-toteutuksena lauluryhmien vuorotteluna tai niin, että urut korvaavat jotkin säkeet. Yrityksistä huolimatta tämän Magnificat-hymnin melodian alkuperää ei käynyt selville.

Toinen Virsikirjan liiteosan Magnificat-virsi on virsi 753:

753 Herrani suuruutta nyt ylistän

Alfred Morton Smith 1941

1. Her - ra - ni suu - ruut - ta nyt y - lis - tän,
 Ju - ma - lan, aut - ta - ja - ni vä - ke - vän.
 Va - pah - ta - jaa - ni kii - tän i - loi - ten
 ja hä - nen ar - mo - töis - tään rie - muit - sen.

1.
Herrani suuruutta nyt ylistän,
Jumalan, auttajani väkevän.
Vapahtajaani kiitän iloiten
ja hänen armotöistään riemuitsen.

2.
On voimallinen armon Jumala,
saan autuaana häntä palvella.
Hän minun puoleeni on katsonut
ja minut tehtäväänsä valinnut.

3.
On Herran nimi pyhä, ikuinen,
sen voima kantaa halki aikojen.
Hän pelkäävilleen laupeutensa
polvesta polveen antaa runsaana.

4.
Näin Herran teot ovat väkevät,
hän vastustajat kaataa ylpeät,
hän istuimilta syöksee mahtavat
ja nostaa nöyrät, köyhät, alimmat.

5.
Hän hyvydessään ruokkii nälkäiset,
vaan lähettää pois rikkaat, kylläiset.
Hän pitää aina huolta kansastaan
ja muistaa sitä lupauksillaan.

6.
Ajasta aikaan kiitos kohotkoon,
Isälle, Jumalalle kaikukoon.
Jumalan laupeus on loputon,
iäti uskollinen Herra on.

Niilo Rauhala on muotoillut edellä olevan Magnificat-virren tekstin vuonna 2005.

Oman kokemukseni mukaan kaksi edellistä virttä ovat hyvin vähäisellä käytöllä kirkon elämässä. Esimerkiksi virren 753 teksti sopisi laulettavaksi mihin tahansa aikaan vuodesta ja eikä oikeastaan ole sidoksissa erityisesti mihinkään kirkkovuoden aikaan.

Ensimmäisenä adventtina 2016 Suomen kirkossa otettiin käyttöön Kirkolliskokouksen 4. marraskuuta 2015 hyväksymä Virsikirjan lisävihko. Sen mukana saimme virsien joukkoon vielä yhden Maria-aiheisen virren (VL 937). Virrellä ei ole verkkojulkaisulupaa. Virren on sanoittanut Salve Regina -hymnin mukaan Johann Georg Seidenbusch 1687. Tekstin on suomentanut Anna-Mari Kaskinen 1996, 2014 ja Tomi Valjus 1990. (VL 2016, 103.)

Virsi 937 Ole tervehditty täällä:

1. Ole tervehditty täällä, oi Maria! Ole siunattu maan päällä, oi Maria!
Kerubit, saapukaa, serafit, laulakaa Herrallemme kunniaa! Autuas on äiti Maria!
2. Sinä tehtävän sait kerran, oi Maria! Sinä äiti olet Herran, oi Maria.
Kerubit, saapukaa, serafit, laulakaa Herrallemme kunniaa! Autuas on äiti Maria!
3. Sinä valon lasta kannoit, oi Maria! Meille esikuvan annoit, oi Maria!
Kerubit, saapukaa, serafit, laulakaa Herrallemme kunniaa! Autuas on äiti Maria!

Tämän virsiteksti on hyvin lähellä, oikeastaan Neitsyt Mariaan liittyvistä evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjan virsiteksteistä lähimpänä, uskonpuhdistaja Martti Lutherin teologiaa. (kts. luku 4.3.) Muihin teksteihin verrattuna tämä vaikuttaa lähes Mariaa ylistävältä, mikä on meidän nykykirkossamme aivan uutta. Virsi on ollut käytössä vasta vähän reilun vuoden ja käsittääkseni saanut hyvin lämpimän vastaanoton.

6. POHDINTA

Tämän opinnäytetyön raportin tavoitteena oli selvittää syitä ja perusteluita havainnoil-
leni Neitsyt Marian roolista evankelis-luterilaisessa kirkossa ja sen musiikissa. Nykypäi-
vän tilanteen ymmärtämiseksi oli tärkeää tutkia aiheen historiaa ja erityisesti katolisen
kirkon käsityksiä aiheesta, koska jaamme pitkän yhteisen historian. Reformaattori Martti
Luther on tietysti merkittävin yksittäinen henkilö, joka on vaikuttanut ja vaikuttaa edel-
leen luterilaisen kirkon oppeihin ja käsityksiin. Oli erittäin mielenkiintoista tutkia hänen
ajatuksiaan ja yrittää löytää niistä yhtäläisyyksiä nykypäivään hänen kirjoittaman Marian
ylistyslaulun valossa. Hyvin nopeasti kävi selville, että nykypäivän evankelis-luterilaisen
kirkon Maria-käsityksistä on saatavilla hyvin vähän tutkittua ja luotettavaa tietoa. Ainoa
luotettava nykypäivää valottava tutkimus luterilaisen kirkon tilanteesta oli Anja Ghisellin
väitöstutkimus Martti Lutherin Maria-käsityksistä vuodelta 2005 ja sen pohjalta tehty ar-
tikkeli vuodelta 2012.

Historian tutkimisen lisäksi teologinen pohdinta nousi työssäni yllättävän suureen rooliin.
Kirkon musiikki heijastelee aina ympärillä olevaa yhteiskuntaa, joten oli hyvin kiinnost-
tavaa tutkia Neitsyt Mariaan liittyviä ilmiöitä suurempaa taustaa vasten. Aihe osottautui
matkan varrella tämän opinnäytetyön laajuuteen suhteutettuna varsin mittavaksi. Sain
mielestäni hahmoteltua aiheen taustoja kohtuullisen hyvin, mikä selvitti omia pohdinto-
jani aika kattavasti, mutta nykypäivän tilanteen kartoittaminen luterilaisessa kirkossa jäi
tavoitteeseen nähden ohueksi ja yleiskuvauksen kaltaiseksi luotettavien tutkimusten puut-
tumisen vuoksi. Vaikeinta tämän työn tekemisessä oli aiheen rajaaminen ja se, että on-
nistuisin nostamaan esille olennaisia asioita.

Ghisellin tutkimukset sekä kirkon historian tutkimukset vahvistivat omia käsityksiäni
siitä, että luterilaisen kirkon suhde Neitsyt Mariaan on etäännytynyt merkittävästi Martti
Lutherin ajoista ja tämä näkyy luonnollisesti myös kirkossa käytettävässä musiikissa.
Lutherin suhde Neitsyt Mariaan on lämmin ja sydämellinen verrattuna nykytilanteeseen.
Tämän työn perusteella jatkossa olisi erittäin tarpeellista ja mielenkiintoista tehdä tutki-
mus esimerkiksi kirkon työntekijöiden ja/tai kirkon jäsenten kokemuksista aiheesta ja
heidän suhteestaan Neitsyt Mariaan. Lisäksi Magnificat-tekstiä voisi rohkeammin käyttää
kirkon tilaisuuksissa ja musiikissa riippumatta kirkkovuoden ajankohdasta. Se olisi täysin
perusteltua Lutherin teologian valossa ja koska niin on tehty aiemminkin kirkkomme his-
toriassa vespereiden yhteydessä. Vesper-traditio rukoushetkien muodossa ei ole löytänyt

paikkaansa luterilaisen kirkon nykypäivän elämässä, vaikka ne on otettu uudestaan jumalanpalvelusuudistusten myötä kirkkokäsikirjaan.

LÄHTEET

Cantell, Risto 2003. Pyhä Birgitta – ekumenian edelläkävijä. Artikkelijulkaistu Näköala-Utsikt –lehdessä 4-2003. Luettu 16.11.2017.

http://www.ekumenia.fi/sen_toimii/rukous_ ja_jumalanpalvelus/pyha_birgitta_ekumenian_edellakavija/

Ghiselli, Anja 2005. Sanan kantaja. Martti Lutherin käsitys Neitsyt Mariasta. STKSJ 246. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Ghiselli, Anja 2012. Neitsyt Maria – kirkon äiti. Teoksessa Crux spes unica - Risti, ainoa toivo 2012. Jouko M.V. Heikkinen & Veijo Koivula (toim.). Vantaa: Aurinko Kustannus ja tekijät.

Katolinen kirkko Suomessa. Liturginen kalenteri. Luettu 25.10.2017. http://katolinen.fi/?page_id=302

Kirkkohistorian aktiivinen kartta. Eurooppa – vuodet 1000 – 1500. Luettu 15.11.2017. http://www.opinto.net/uskonto/timomuola/kkohist_kartta1000-1500.html

Kirkkokäsikirja 2000. Jumalanpalvelusten kirja ja evankeliumikirja. Suomen ev.-lut. kirkko. Luettu 15.11.2017. <http://kirkkokasikirja.fi/>

Kotila, Heikki 2004. Messun historiaa ja Rukoushetkien musiikki teoksessa Haapasalo & Lauerma & Nissinen & Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki 2004. Helsinki: Edita.

Luther, Martti 1521. Marian ylistyslaulu. Suomennos Ghiselli, Anja 1986. Helsinki: Aurinko Kustannus.

Murto, Seppo 2004. Kirkon ja taiteen palveluksessa teoksessa Haapasalo & Lauerma & Nissinen & Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki 2004. Helsinki: Edita.

Neitsyt Maaria emonen – rakas äiti armollinen. Neitsyt Maria kansanrunoudessa ja kolmen kirkkokunnan traditiossa. Kalendaariset juhlat. Internetsovellus: Tapio Ryhänen,

Oulun yliopiston kirjasto ja Juha Kämäräinen, Informaatiotutkimuksen laitos. Luettu 25.10.2017.

<http://www.kirjasto.oulu.fi/NeitsytMaria/slide16.html>

Vilkuna, Kustaa 1950. Vuotuinen ajantieto. 27. painos 2012. Helsinki: Otava.

Virsi- ja laulukirja 2010. Kirkolliskokouksen vuonna 1986 hyväksymä evankelis-luterilaisen kirkon Virsi- ja laulukirja. (VK)

Virsi- ja laulukirjan lisävihko 2016. Hyväksytty Kirkolliskokouksessa 4.11.2015. (VL)

LIITTEET

Liite 1. Tallenne Magnificat-opinnäytetyökonserdistä. CD löytyy TAMK-musiikin kirjastosta.

Liite 2. Magnificat-opinnäytetyökonserтин käsiohjelma

Magnificat

Musiikkia Neitsyt Marialle vuosisatojen varrelta.

Marian päivän konsertti VIINIKAN KIRKOSSA su 13.3.2016 klo 19:00

Hanna-Riikka Inkeroinen - laulu Hanna Juntunen - viulu Helga Anttikoski - urut

Konsertti on opinnäytetyökonsertti Tampereen ammattikorkeakoulussa.

Magnificat, gregoriaaninen hymni

Hanna-Riikka Inkeroinen,
laulu

Passacaglia Mysteerisonaatista no 16 ("Suojelusenkeli") , H.I.F. Bieber (1644-1704)

Hanna Juntunen, viulu

Et exultavit, aaria mezzosopraanolle ja

Esurientes, aaria altolle J.S. Bachin (1685-1750) Magnificatista (BWV 243)

Jesus bleibet meine Freude, koraali J.S. Bachin kantaatista

Herz und Mund und Tat und Leben

(BWV 147)

Hanna-Riikka Inkeroinen, laulu

Hanna Juntunen, viulu

Helga Anttikoski, urut

Magnificat in G-major op. 41, No 2, Alexander Guilmant (1837-1911)

Helga Anttikoski, urut

Virsi 50 Marian kiitosvirsi, saksalainen, sanat uudistanut Elias Lönnrot 1872 (Luuk. 1:46-55 pohjalta)

yhteislaulu

Hanna-Riikka Inkeroinen, urut

Mariä Wiegenlied op. 76, No 52, Max Reger (1873-1916)

Hanna-Riikka Inkeroinen, laulu

Hanna Juntunen, viulu

Helga Anttikoski, urut

Virsi 51, säv. Ahti Kuorikoski 1978, san. Eyvind Skeie 1977, suom. A-M Raittila 1978 (Luuk.
1:46-55 pohjalta)

yhteislaulu

Hanna-Riikka Inkeroinen, urut

Ave Maria, Peter Süda (1883-1920)

Helga Anttikoski, urut

Magnificat

Magnificat anima mea Dominum
Et exultavit spiritus meus in Deo
salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillæ
suæ: ecce enim ex hoc beatam me di-
cent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est,
et sanctum nomen eius.

Et misericordia eius a progenie in
progenies timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo, dis-
persit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede et exaltavit
humiles.

Esurientes implevit bonis et divites
dimisit inanes,

Suscepit Israel puerum suum re-
cordatus misericordiæ suæ,

Sicut locutus est ad patres nostros,
Abraham et semini eius in sæcula.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et sem-
per,
et in saecula saeculorum. Amen

Magnificat

Minun sieluni ylistää Herran suuruutta,

minun henkeni riemuitsee Jumalasta, Vapahtajastani.

Sillä hän on luonut katseensa vähäiseen palvelijaansa.

Tästedes kaikki sukupolvet ylistävät minua autuaaksi, sillä Voimallinen on tehnyt minulle suuria tekoja.

Hänen nimensä on pyhä, polvesta polveen hän osoittaa laupeutensa niille, jotka häntä pelkäävät.

Hänen kätensä on tehnyt mahtavia tekoja, hän on lyönyt hajalle ne, joilla on ylpeät ajatukset sydämessään.

Hän o

n syössyt vallanpitäjät istuimiltaan ja korottanut alhaiset.

Nälkäiset hän on ruokkinut runsain määrin, mutta rikkaat hän on lähettänyt tyhjin käsin pois.

Hän on pitänyt huolen palvelijastasta Israelista, hän on muistanut kansaansa ja osoittanut laupeutensa Abrahamille ja hänen jälkeläisilleen, ajasta aikaan, niin kuin hän on isillemme luvannut. (Luuk 1:46-55)

Kunnia Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle,

Niin kuin oli alussa, nyt on ja aina, iankaikkisesta iankaikkiseen. Aamen

J.S.Bach: Jesus bleibet meine Freude

Jesus bleibet meine Freude
Meines Hertzens Trost und Saft.
Jesus wehret allem Leide,
er ist meines Lebens Kraft,
meiner Augen Lust und Sonne,
meiner Seele Schatz und Wonne.
Darum lass ich Jesum nicht,
Aus dem Herzen und Gesicht.

Martin Jahn

M.Reger: Mariä Wiegenlied

Maria sitzt am Rosenhag
Und wiegt ihr Jesuskind,
Durch die Blätter leise
Weht der warme Sommerwind.

Zu ihren Füßen
Singt ein buntes Vögelein:
Schlaf' Kindlein süsse.
Scgalf' nun ein!

Hold ist dein Lächeln,
holder deines Schlummers Lust,
leg dein müdes Köpfchen
fest an deiner Mutter Brust!
Schlaf' Kindlein, süsse,
Schlaf' nun ein!

Martin Boelitz

Jeesus pysy ilonani (J.S.Bach)

Jeesus pysy ilonani,
 sydämeni toivona ja mahlana.
 Jeesus poista kaikki murheet.
 Hän on elämäni voima, silmiäni ilo
 ja aurinko,
 minun sieluni aarre ja onni.
 Siksi en päästä Jeesusta pois sydämeestäni ja katseestani.

Suom. Hanna-Riikka Inkeroinen

Marian kehtolaulu (M.Reger)

Maria-äidin helmassa
 on Jeesuslapsen,
 ruusustossa hiljaa
 huokuu lämmin tuulonen.

Ja hälle laulaa
 lintu pieni oksaltaan:
 Uinahda, lapsi,
 uinu vaan!

Hymyillessäs armas oot,
 armahampi uinuissas,
 nukkuessas äitis sun
 ompi hellä vartijas.
 Uinahda, lapsi,
 uinu vaan!

Suom. Kyllikki Solanterä

